

ВЕЛИКИЙ РОМАН

АНДРІЙ КУРКОВ

ВІЙНА

Харків
«ФОЛІО»
2019

ВСТУП

Коли з людиною та з її країною нічого особливого не відбувається, життя такій людині здається нескінченним і стабільним. Власне, це стан життя, коли час вимірюється моментами кар'єрного зростання, купівлею нового будинку або машини, сімейними святами, весіллями та розлученнями, і називається стабільністю. Людині, яка живе в «гарячій точці» або просто поблизу діючого вулкана, час ніколи не здається нескінченним. Цінність кожного прожитого дня, кожної прожитої години виявляється неймовірно більшою за тиждень, прожитий у стані стабільності. Коли живеш поблизу вулкана, реального або метафоричного, день сам наповнюється такою кількістю подій, що і згадати їх усі виявляється справою фізично неможливою. Ці події обов'язково потрапляють іноді двома-трьома рядками, іноді однією-двома сторінками до шкільних підручників історії, але в таких ситуаціях від подій залишаються тільки дати й імена дійових осіб.

Я тепер розумію набагато краще, чому в шкільні роки вважав за краще читати не підручники історії, а щоденники письменників і політичних діячів, які опинялися в центрі історичних подій. Досі пам'ятаю щоденник великого російського поета Олександра Блока за 1917—1918 роки, пам'ятаю добре щоденник Франца Кафки й особливо недавно прочитану повну версію щоденника великого українського кінорежисера Олександра Довженка, в якому він про всяк випадок регулярно хвалить Сталіна, про всяк випадок, лає євреїв

і українців, щоб, якщо його заарештують і в КДБ прочитають його особистий щоденник, він міг би послатися на нього, як на доказ своєї лояльності радянській системі.

Я пишу щоденники понад 30 років. Кілька разів до мене звертались українські видавці з проханням опублікувати хоча б уривки зі щоденників, але тоді я так і не зміг змусити себе вибрати з особистих щоденників те, чим я був би готовий поділитися з читачами. І ось, уже не вперше опинившись у центрі «історичного виру», я знову став свідком драматичних подій, що почалися в Україні в листопаді 2013 року і досі тривають. Я не знаю, чим вони закінчатся, я не знаю, що чекає на мене і на мою сім'ю в найближчому майбутньому. Я тільки сподіваюся на краще. Я не від'їжджаю. Не ховаюся від реальності. Я в ній живу щодня. Ми всі вп'ятьох — я, моя дружина Елізабет, наші діти Габріела, Тео і Антон, продовжуємо жити в тій же квартирі в центрі Києва, за п'ятсот метрів од Майдану, у квартирі на четвертому поверсі, з балкона якої ми бачили дим від палаючих барикад, чули вибухи гранат і постріли, у квартирі, з якої ми регулярно виходили і на роботу, і на Майдан, і в інших справах. Весь цей час життя тривало, воно жодного разу не зупинялось. І це життя я майже щодня записував, аби тепер спробувати розповісти про нього вам докладно, в деталях. Життя під час революції, життя в очікуванні війни, війни, яка і нині, коли я пишу ці рядки, здається дуже близько, набагато ближче, ніж здавалася навіть тиждень назад.

---

21 листопада 2013 року

Сьогодні вночі на самому початку доби, близько о пів на першу на Севастополь упав метеорит. Чому він упав саме на Севастополь? Напевно, чиста випадковість. Але все-таки вибрати для свого падіння найбільш російське місто України, в мальовничих бухтах якого базується Чорноморський військовий флот Росії?! Я б, напевно, не звернув уваги на цей сьогоднішній метеорит, якби сьогодні не з'явилася заява прем'єр-міністра Миколи Азарова про призупинення підготовки до підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. У моїй трилогії «Географія одиночного пострілу» описано секретний завод із виробництва штучних метеоритів, захований в Уральських горах. Там же, біля заводу, в романі розташовано випробувальний майданчик для запуску цих метеоритів. Мрія радянського військового командування: розбомбити США штучними метеоритами, видаючи їх за справжні. Ось я і подумав: а чи не штучний це був метеорит, за допомогою якого Росія дала знати «найбільш російському місту України» про те, що переговори Януковича і Путіна про припинення європейської інтеграції України успішно (для Путіна) завершено. Євроінтеграція скасовується. Ми знову будемо любити Росію. Європа, здається, шокована. Я теж. Це треба було півроку Януковичу оголошувати, що «ми йдемо в Європу», треба було у вересні цього року йому збирати свою парламентську фракцію в київському штабі Партії регіонів, традиційно розташованому в кінотеатрі «Зоряний», де він вимагав од

усіх і кожного строем, у ногу, йти з ним у Європу, а тим, хто не хоче йти в Європу, пропонував вийти з фракції і партії?! Куди тепер поженуть «строем» слухняну президенту Партію регіонів?!

Реакція народу на заяву Азарова не змусила себе довго чекати. Надвечір народ почав збиратися на Майдані Незалежності. До головної новини про припинення підготовки до підписання Угоди про асоціацію з ЄС додалася ще одна. МЗС України радісно повідомило, що тепер українцям їхати на єгипетські курорти не небезпечно. Тобто всі, хто хотів у Європу, — летіть у Єгипет, і нехай там вас уб'ють випадково або спеціально місцеві ісламські або інші «революціонери». Гидко на душі. Мені якраз до Вільнюса летіти, говорити про європейське майбутнє України і про життя після підписання цієї угоди.

До речі, режисура моменту дуже традиційна: Азаров заявляє про усунення підписання угоди в день, коли Януковича немає в країні. Сам Янукович в Австрії і вже звідти заспокоює Європу, мовляв, ми ще все з Європою підпишемо, але потім. А заодно додає, що Тимошенко випускати не збирається. Якби Янукович був триголовим драконом, то в цей момент кожна голова б мандрувала окремо, але виступала б із іншими головами синхронно. Тільки якби одна з трьох голів у цей момент опинилася в Москві, то ця, «московська» голова Януковича, вимовляла б інший текст і про Європу б не сказала ні слова.

Захотілося кудись піти. І я, не дописавши нового розділу «литовського роману», пішов у «Ярославну», взяв собі каву, а потім, хвилин через п'ять, додав до кави п'ятдесят грамів «Закарпатського» коньяку. Легше не стало. У кафе цього разу знайомих не було. Деякі відвідувачі заходили з похмурими обличчями, і хотілося думати, що їм теж тепер відомо, що Україні Європа не світить. Але, може, вони були стурбовані зовсім іншими, своїми власними і дрібнішими проблемами?!

Повернувшись додому, заліз у ФБ. Люди одне одного кличуть на Майдан вимагати підписання угоди. Просять брати з собою теплі речі, каремати, термоси з гарячим чаєм і запас їжі на ніч. У мене просто немає сил іти і стояти. І бажання немає, ніяких бажань немає. По телевізору ще до того ж показали Путіна, який бадьоро і широко посміхався, і диктор якимось дивно вимовив, що Росія дуже рада розвивати співробітництво з Україною. Яке співробітництво? Три роки торгових воєн, то заборона на експорт сиру, то заборона на українське м'ясо і ковбасу, то на українське пиво і так далі аж до так і не розпочатого спільного виробництва літаків марки «Антонов»?!

Під вечір уже з сумом згадався єдиний на сьогодні привід для посмішки. Михайло Добкін (губернатор Харківської області, колишній мер Харкова, а ще раніше колишній бізнесмен) написав віршик про Ірину Фаріон, найрадикальнішу даму з найрадикальнішої націоналістичної партії «Свобода». Нещодавно з'ясувалося, що вона вступила до компартії СРСР у той момент, коли всі з неї виходили, наприкінці 1980-х, а потім заперечувала сам факт свого членства в КПРС доти, поки з архівів не витягли її справу, яка доводить, що вона навіть не виходила з КПРС. Головний комуніст України Симоненко повідомив, що Фаріон досі є членом компартії й що на наступному з'їзді вони обов'язково її виключать за несплату членських внесків за 25 років!!! І ось тепер від Добкіна віршик про Фаріон: «От коммунизма до нацизма бежит Иринка очень быстро. А если глубже там копнуть, увидим, как тяжел был путь. И может явно окажется, что даже в средние века она комфортно согревалась у инквизиции костра». Так, ліпше б він став поетом.

А взагалі-то світ звихнувся сьогодні з розуму. В Алчевську з кранів пішла синя вода. До Грузії на верблюді в'їхав якийсь швейцарський турист, який уже понад тридцять років не розлучається зі своїм верблюдом. Звати його Вердон

Роланд, і в Тбілісі йому вручили диплом найоригінальнішого мандрівника. Цікаво, чи вручили що-небудь його працьовитому верблюду? А у Франції випав сильний сніг, і частина країни залишилася без світла.

У нас усе простіше й сумніше. Ми знову залишилися без майбутнього.

22 листопада. Вільнюс

Тут так само не по-зимовому тепло, як і в Києві. Конференцію, присвячену Україні та її європейським перспективам, ніхто не скасовував зв'язку з учораšnньою заявою українського прем'єр-міністра. Щоправда, скасували свою участь у ній президент Польщі Коморовський, президент Литви Грібаускайте і ще кілька європейських політиків вищого рангу. Увечері відбулася гала-вечеря в ресторані готелю «Кемпінські», але вона не підняла настроїв учасників, які приїхали з України. За сусіднім круглим столом сиділи голова сейму Литовської Республіки Вітаутас Ландсбергіс, колишній президент України Віктор Ющенко, брат Віктора Ющенка, колишній депутат парламенту Петро і ще двоє незнайомих мені людей. Кожен із президентів виступив. Якщо Ландсбергіс говорив про європейські цінності, то Ющенко в своєму виступі знову критикував Юлію Тимошенко. Закінчивши виступ, Віктор Ющенко подарував усім сусідам по столу по баночці меду.

А в Києві в цей час на Майдані Незалежності під дощем зібрався стихійний мітинг. Хтось приніс клейонку, щоб зробити навіс від дощу для протестувальників. Тут же з'явилися міліціонери й її відібрали. Чоловік у цивільному зачитав постанову суду про заборону встановлення на Майдані Незалежності наметів, кіосків та інших «малих архітектурних форм» у період із 22 листопада по 7 січня. Одночас-

но представник міської міліції заявив, що учасників протесту не розганятимуть. Віктор Янукович усе ще збирається приїхати сюди, до Вільнюса, на саміт ЄС. Польські та литовські політики, присутні на конференції, обережно припускають, що він усе-таки підпише Угоду про асоціацію. Вони ж вважають, що причиною публічної заяви українського прем'єр-міністра є надмірний тиск Європейського союзу в питанні Ю. Тимошенко. Так, тут я згоден. Для В. Януковича Юлія Тимошенко — головний і найнебезпечніший ворог. Якщо її випустити, її популярність знову різко зросте, і вона знову стане єдиним лідером опозиції, відсунувши на другий план сьогоднішніх «трьох богатирів» — Олега Тягнибока, Віталія Кличка й Арсенія Яценюка. Арсеній Яценюк, аби стати лідером партії Юлії Тимошенко «Батьківщина», був змушений практично розпустити свою власну партію «Фронт змін». Офіційно члени «Фронту змін» влилися до «Батьківщини», але в реальності багато хто з членів цієї партії відмовилися входити до партії Тимошенко. При звільненні Юлії Тимошенко та при поверненні її до політичної діяльності Арсенію Яценюку доведеться стати її заступником. Точніше — одним із її заступників. Віталій Кличко, який не чекав на останніх парламентських виборах такої великої підтримки виборців, теж змушений буде «посунутися». За його партію «Удар» проголосувало чимало колишніх виборців партії «Батьківщина», які при поверненні на політичну арену Юлії Тимошенко можуть знову перекинутися до неї. Виборці Олега Тягнибока, що підтримують його партію «Свобода», ніяких симпатій до Тимошенко не мають. Але їх не так уже й багато, цих виборців «Свободи», тому для Олега Тягнибока та його партії повернення Тимошенко в політику нічого не змінить.

Прем'єр-міністр Микола Азаров знову сьогодні виступив. Цього разу з «заспокійливим» заявою про те, що відмова від підписання Угоди про асоціацію не означає підписання на-

---

ЗМІСТ

Щоденник Майдану та війни. <i>Переклад В. С. Бойка</i>	3
Сірі бджоли. <i>Переклад К. П. Ісаєнко</i>	333